

Брензович К.С.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин
Державного вищого навчального закладу
«Ужгородський національний університет»*

Драгольчук А.В.

*аспірант
Державного вищого навчального закладу
«Ужгородський національний університет»*

Готра А.А.

*магістрант
Державного вищого навчального закладу
«Ужгородський національний університет»*

Brenzovych Kateryna

*Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor at the Department of International Economic Relations
State University “Uzhhorod National University”*

Draholchuk Andrii

*Postgraduate Student
State University “Uzhhorod National University”*

Hotra Anatolii

*Master Student
State University “Uzhhorod National University”*

ЕКСПОРТНИЙ ПОТЕНЦІАЛ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЄС

Анотація. У статті досліджено структуру виробництва та експорту сільськогосподарської продукції ЄС. Визначено роль сільського господарства як сировинної основи харчової галузі та його роль у забезпеченні продовольчої безпеки об'єднання. Проаналізовано географічну та товарну структуру експорту й імпорту ЄС. Визначено, що ключовою перевагою структури зовнішньої торгівлі ЄС є те, що імпорт представлений здебільшого сировинною продукцією низької вартості та такої, що не виготовляється в ЄС в силу кліматичних обмежень, в той час як експорт формується за рахунок готової продукції високої якості та вартості. Розглянуто успішний приклад лідера світового експорту ЄС – Нідерландів у напрямку розвитку високоефективного аграрного сектору, що сформувався в умовах обмеженості ресурсів на засадах використання сучасних технологій.

Ключові слова: аграрний сектор, сільськогосподарська продукція, експорт, імпорт, торгівля, ЄС, харчова галузь, глобальна конкуренція.

Вступ та постановка проблеми. Європейський Союз – визнаний світовий лідер у виробництві та продажу сільськогосподарської продукції та готових харчів. Значний ресурсний потенціал та науково обґрунтована політика підтримки аграріїв дозволили вибудувати високоефективне, технологічне та безпечне виробництво аграрної продукції і водночас забезпечити високий рівень продовольчої безпеки. Впродовж декількох останніх років підтримка стало рівня виробництва відбувається в умовах кризових процесів та зростаючої глобальної конкуренції, що ускладнюють втілення ключових положень спільної політики ЄС та збереження світового лідерства на ринку продовольства. Відтак актуальною та необхідною є об'єктивна оцінка сучасного стану, існуючого експортного потенціалу та перспектив розвитку аграрного бізнесу ЄС. Враховуючи збли-

ження нашої країни із об'єднанням, що відбувається після вступу в дію Угоди про асоціацію та подання заявки України на членство, а також вагомість аграрного сектору для національної економіки, даний напрям дослідження є важливим з точки зору розробки рекомендацій щодо удосконалення роботи вітчизняного аграрного бізнесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему розвитку аграрного бізнесу ЄС розглядають вітчизняні та іноземні науковці. Зокрема, Н. Чорна та Р. Чорний аналізують вплив політики ЄС на діяльність аграрного сектору та можливості використання механізмів спільної політики для України у перспективі інтеграції до ЄС. Досвід країн ЄС у впровадженні інновацій у діяльність аграрних підприємств досліджує І. Мазур. Л. Шпортюк зосереджує увагу на комплексній дії механізму держав-

ної підтримки аграріїв у ЄС. Однак доповнення та подальшого вивчення потребує питання експортної діяльності аграрного бізнесу ЄС у сучасних умовах, зокрема дослідження перспектив експорту сільськогосподарської продукції та ролі аграрного бізнесу ланцюгу створення і постачання на світових ринках готової продукції харчування.

Метою статті є дослідження експортного потенціалу аграрного сектору ЄС та особливостей його реалізації у сучасних умовах. Для досягнення поставленої мети необхідним є вирішення таких завдань: дослідження динаміки та структури аграрного експорту ЄС, виявлення особливостей експортної спеціалізації країн ЄС на світовому ринку, визначення ролі сільського господарства як сировинної бази та складової комплексу виробництва готових продуктів харчування і їх експорту з ЄС. У підготовці статті використано загальнонаукові методи дослідження та спеціальні методи економічного аналізу. Інформаційною базою слугували статистичні дані комітету статистики ЄС (Євростату).

Результати дослідження. Сільське господарство ЄС не має значного внеску у ВВП об'єднання – вже понад 15 років частка сільського господарства у ВВП не перевищує 1,3%, а зайнятість у сільському господарстві становить лише близько 4%. Разом з тим, рівень розвитку даного сектору економіки та його ефективність є настільки високими, що за ЄС закріпився статус лідера на світовому ринку продовольства. Окрім цього, сільське господарство є головним постачальником сировини та проміжної продукції для харчової галузі, яка має значну роль у експорті об'єднання.

Унікальною рисою внутрішнього ринку ЄС є майже повне покриття його потреб у продуктах

харчування власним виробництвом. Більшість харчів, що споживаються в ЄС, є виготовлені в межах об'єднання. Імпорт становить лише 25% внутрішнього споживання, а його основу формує продукція з низьким ступенем обробки – сировина, яка використовується внутрішніми виробниками для виготовлення з неї готової продукції. Зрештою, аграрний імпорт ЄС дозволяє диверсифікувати виробничі можливості аграрних підприємств та підвищити їх конкурентоспроможність. Таким прикладом може бути імпорт сої, яка становить основу вигодовування свійських тварин і ввозиться на територію ЄС безмитно [1].

Сільське господарство ЄС перш за все зорієнтоване на внутрішнього споживача. Структура виробництва характеризується широкою номенклатурою і збалансованістю. Основна частина виробництва припадає на Францію, Німеччину, Італію та Іспанію (близько 57,7% валового виробництва), а разом з ще трьома лідерами – Польщею, Нідерландами та Румунією вони створюють три чверті сільськогосподарської продукції в ЄС.

Завдячуючи високоефективному сільському господарству ЄС посідає вагомe місце на світовому ринку аграрної продукції. У 2023 році сільськогосподарськими підприємствами ЄС було виготовлено продукції на понад 537 млрд євро, з них 288 млрд припадало на продукцію рослинництва. З цього обсягу 225 млрд становила валова додана вартість, а решта (тобто більше 50%) припадала на проміжне споживання. Вартісні обсяги виробництва стало зростати з 2010 року [2].

Як видно з рисунку 1, найбільша частка у структурі виготовленої аграрної продукції припадає на овочі, крупи та молоко.

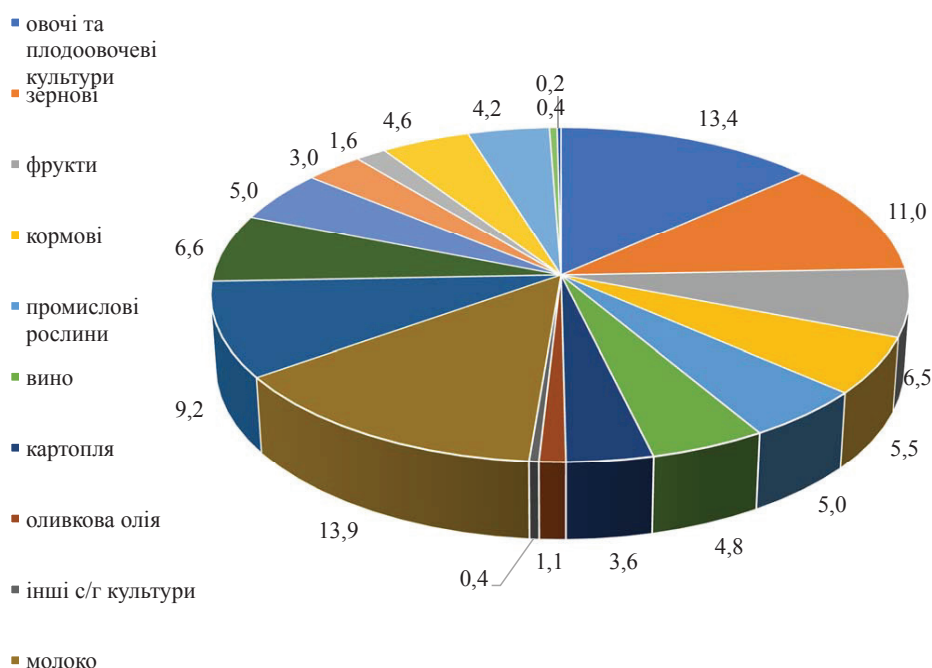

Рис. 1. Структура валового виробництва аграрного сектору ЄС у 2023 році, % до вартісного обсягу

Джерело: побудовано за даними [2]

Завдячуючи високоєфективному сільському господарству ЄС посідає вагоме місце на світовому ринку аграрної продукції. У 2023 році ЄС досяг рекордного значення профіциту у торгівлі продукцією харчування, що становив 70 мільярдів євро, що на 22% вище, аніж у 2022 році. Зростання експорту та профіциту зовнішньої торгівлі аграрною продукцією є результатом стабільних обсягів виробництва та зростаючих цін на експортну продукцію сільського господарства порівняно зі зниженням цін на імпорт з інших країн. Негативним сальдо торгівлі було лише за такими видами продукції як насіння олійних культур, чай, какао, спеції. Близько 30% експорту припадає на три основні категорії експорту – зернові продукти та продукти помелу, молочну продукцію та вино. Значну динаміку зростання експорту мають такі категорії як продукція із фруктів, шоколад та кондитерські вироби [3].

Профіцит у торгівлі сировинною сільськогосподарською продукцією (без врахування готових до споживання оброблених продуктів) становив 46 мільярдів євро. Головною експортною позицією у 2023 році все ж були продукти харчування (52%), в той час як внесок інших загальних категорій розподілився наступним чином: продукція рослинництва (22%), продукція тваринництва (22%), жири та олії (4%). У імпорті переважала необроблена продукція рослинного та тваринного походження, в той час як на готову продукцію доводилося 37% – рис. 2.

Таким чином, ЄС переважно імпортує сировину, а постачає на світовий ринок готову продукцію з високим ступенем обробки.

Головними партнерами ЄС у торгівлі аграрною продукцією є Великобританія, Бразилія, США, Китай, Норвегія. У 2023 році на експорт до Великобританії припадало 22% загального обсягу, на другому місці був Китай (11%) та на третьому –

США (8%). Натомість імпортували до ЄС найбільше продукції з Бразилії (9%), Великобританії (8%), Китаю (7%) [5].

У розрізі основних категорій торгівлі аграрною продукцією можна зазначити, що:

1) найбільшим імпортером тваринної продукції з ЄС є Великобританія, в той час як Норвегія постачає найбільше такої продукції на ринок ЄС (головним чином риби);

2) понад 20% рослинної продукції ЄС постачається до Великобританії, а найбільше імпортується із Бразилії (11%) та України (10%);

3) найбільше жирів та олій постачається на ринок ЄС з Індонезії (20%), а експортується до США (18%);

4) основними покупцями готової харчової продукції ЄС є Великобританія та США, а постачальником – Бразилія [4].

Аграрний сектор ЄС, попри те, що вже є головним постачальником сільськогосподарської продукції на світовий ринок, має значний експортний потенціал. Зростання кількості споживачів у світі, зміна споживчих вимог (зростання попиту на якісну, безпечну, екологічну та різноманітну їжу) означає перспективу для аграрного бізнесу ЄС, який виготовляє продукцію, що відповідає високим стандартам якості. Найбільшими експортерами аграрної продукції ЄС є Нідерланди, Німеччина та Франція, які водночас є серед п'яти найбільших світових експортерів аграрної продукції. Значний експортний потенціал мають також агровиробники Іспанії, Італії та Польщі.

Нідерланди є лідером аграрного експорту ЄС та другим у світі експортером агропромислової продукції, постачаючи на ринок товарів сільськогосподарського походження на близько 65 мільярдів євро щорічно (17,5% національного експорту).

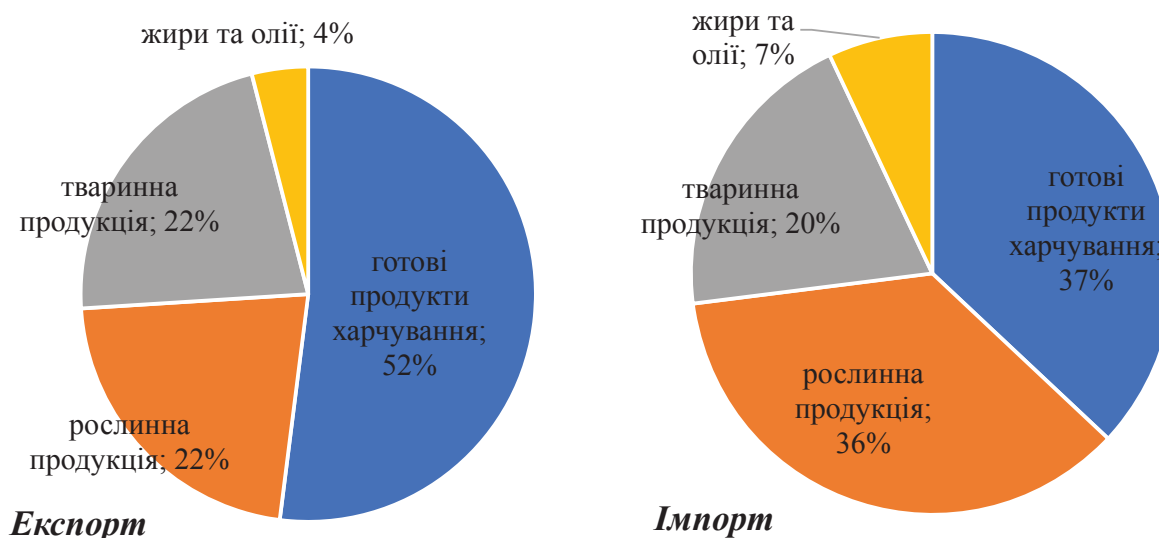

Рис. 2. Аграрний експорт та імпорт ЄС за категоріями продукції, у % до вартісного загального обсягу, 2023

Джерело: [4]

Країна успішно вирішила поставлене урядом 20 років тому завдання виготовляти вдвічі більше харчів, аніж потрібно власному населенню. В результаті, Нідерланди, маючи територію трохи більшою за штат Мериленд, стала другою у світі після США країною-експортером продовольства. Високотехнологічне аграрне виробництво Нідерландів першим у світі втілило у практику вирощування м'яса на клітинних культурах, вертикальні ферми, роботизацію виробництва молока. Нідерланди є найбільшим експортером м'яса в Європі, а також забезпечують овочами більшу частину Західної Європи. Маючи у розпорядженні незначні посівні площі (лише вдвічі більші за Мангеттен), голландські аграрії впровадили низько затратні технології виробництва і вирощують у теплицях у 10 разів більше врожаю, аніж могли б виростити на відкритому ґрунті, використовуючи при цьому у десятки разів менше води за середньосвітовий показник [6].

Харчова промисловість, ресурсною основою якої є продукція, що виробляється сільським господарством, є ключовим сектором економіки ЄС, поряд із машинобудуванням та виробництвом машин та обладнання, а за показниками товарообороту, внеску у загальні обсяги інвестування та внеску у створення доданої вартості ця галузь випереджає інші сектори промислового виробництва. Висококонкурентна продукція виробників продуктів харчування цінується на світових ринках за її якість та безпечність. У ЄС сформувався так званий «розширений ланцюг постачання», що об'єднує первинне виробництво сільськогосподарської продукції, виробників готової харчової продукції та обслуговуючий сектор у тій же кооперації, а нерідко і у повному поєднанні виробничих потужностей. Нині у такому «ланцюзі» задіяно близько 28 мільйонів працівників. Найбільше підприємств, що здійснюють виготовлення продуктів харчування та напоїв, діє у Франції, Італії, Іспанії, Греції та Польщі. Очевидним регіональним лідером є Франція, де річні обороти галузі перевищують 220 млрд євро на рік.

Для аграрних підприємств ЄС, зокрема ферм, нині характерне укрупнення і зменшення кількості невеликих господарств. Разом зі збільшенням розмірів ферм підвищується їх продуктивність. Економія на масштабі також допомогла потенціалу ферм інвестувати та стати більш продуктивними та стійкими. А це, в свою чергу, дозволило диверси-

фікувати експорт та розширити географію торгівлі. Зростання виробництва, що відбувається на основі росту продуктивності, дозволяє не лише максимально задовольняти потреби внутрішнього ринку, але і активізувати експорт. В результаті, ЄС покращив свої експортні позиції у торгівлі пшеницею, житом, вином, молочною продукцією, зміг зберегти сталі позиції у торгівлі м'ясом та олівками всупереч викликам крайніх років. Водночас, експорт ЄС диверсифікується, головним чином через розширення географії торгівлі у Азійському регіоні [7].

Фермерські господарства, в тому числі невеликі та такі що працюють за принципом самозабезпечення (індивідуальні підсобні господарства), становлять важливу опору внутрішньої продовольчої безпеки, однак основу експортної спеціалізації становлять все ж великі агрохолдинги та потужні виробники готових продуктів харчування, що забезпечують експортні надходження до ЄС через представлення на світових ринках. Такі компанії тісно співпрацюють з фермерськими господарствами у постачанні сировини або ж поєднують виробництво сировини та готової продукції. Відносини між європейськими фермерами та обробною, харчовою промисловістю забезпечили потужний внутрішній ринок і нові створили ринкові можливості в третій країнах. Однак очевидним є і те, що продуктивність, технологічність аграрного бізнесу, його стійкість в умовах макроекономічних нестабільностей та криз, високі стандарти якості продукції безпосередньо є результатом успішної та ефективної спільної політики у напрямі підтримки аграрного виробництва та експорту.

Висновки. На підставі проведеного аналізу можна констатувати, що Європейський Союз займає вагоме місце на світовому ринку аграрної продукції та провідним постачальником готових харчів. Враховуючи зростаюче населення планети та підвищення вимог до якості продукції ЄС має очевидний потенціал нарощення збуту продуктів харчування на світовому ринку. Тісна кооперація виробників первинної продукції, виробників продукції харчування та обслуговуючих підприємств у так званому «ланцюзі постачання» дозволяє забезпечувати диверсифіковане виробництво та ефективно реалізувати його експортний потенціал. Зрештою, саме завдяки високоефективному аграрному бізнесу забезпечується і високий рівень продовольчої безпеки об'єднання.

Список використаних джерел:

1. Grumbling in the Fields: EU Agriculture and Trade. *European Centre for International Political Economy* : web-site. URL: <https://ecipe.org/blog/grumbling-in-the-fields-eu-agriculture-and-trade/> (дата звернення: 10.10.2024).
2. Performance of the agricultural sector. *Eurostat*: web-site. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Performance_of_the_agricultural_sector#Value_of_agricultural_output (дата звернення: 10.10.2024).
3. EU agri-food trade achieved a record surplus in 2023. *European Commission* : web-site. URL: [https://agriculture.ec.europa.eu/news/eu-agri-food-trade-achieved-record-surplus-2023-2024-04-05_en#:~:text=agri%2Dfood%20products-,Exports,%25%20\(%E2%82%AC51.3%20billion\)](https://agriculture.ec.europa.eu/news/eu-agri-food-trade-achieved-record-surplus-2023-2024-04-05_en#:~:text=agri%2Dfood%20products-,Exports,%25%20(%E2%82%AC51.3%20billion)) (дата звернення: 10.10.2024).
4. Extra-EU trade in agricultural goods. *Eurostat*: web-site. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Extra-EU_trade_in_agricultural_goods#EU_trade_in_agricultural_products:_surplus_of_.E2.82.AC46_billion (дата звернення: 10.10.2024).

5. EU trade since 1988 by HS2-4-6 and CN8. *Eurostat*. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ds-045409/legacyMultiFreq/table?lang=en> (дата звернення: 12.10.2024).
6. Agriculture and horticulture. *Government of the Netherlands*. URL: <https://www.government.nl/topics/agriculture/agriculture-and-horticulture#:~:text=The%20Dutch%20agricultural%20sector%20produces,like%20sweet%20peppers%20and%20roses> (дата звернення: 12.10.2024).
7. EU agricultural outlook 2023–2035. *European Commission*. URL: https://agriculture.ec.europa.eu/document/download/a353812c-733e-4ee9-aed6-43f8f44ca7f4_en?filename=agricultural-outlook-2023-report_en_0.pdf (дата звернення: 13.10.2024).

References:

1. Grumbling in the Fields: EU Agriculture and Trade. *European Centre for International Political Economy*: web-site. Available at: <https://ecipe.org/blog/grumbling-in-the-fields-eu-agriculture-and-trade/> (assessed October 10, 2024).
2. Performance of the agricultural sector. *Eurostat*: web-site. Available at: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Performance_of_the_agricultural_sector#Value_of_agricultural_output (assessed October 10, 2024).
3. EU agri-food trade achieved a record surplus in 2023. *European Commission*: web-site. Available at: [https://agriculture.ec.europa.eu/news/eu-agri-food-trade-achieved-record-surplus-2023-2024-04-05_en#:~:text=agri%2Dfood%20products-,Exports,%25%20\(%E2%82%AC51.3%20billion\)](https://agriculture.ec.europa.eu/news/eu-agri-food-trade-achieved-record-surplus-2023-2024-04-05_en#:~:text=agri%2Dfood%20products-,Exports,%25%20(%E2%82%AC51.3%20billion)) (assessed October 10, 2024).
4. Extra-EU trade in agricultural goods. *Eurostat*. Available at: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Extra-EU_trade_in_agricultural_goods#EU_trade_in_agricultural_products:_surplus_of_.E2.82.AC46_billion (assessed October 10, 2024).
5. EU trade since 1988 by HS2-4-6 and CN8. *Eurostat*. Available at: <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ds-045409/legacyMultiFreq/table?lang=en> (assessed October 12, 2024).
6. Agriculture and horticulture. *Government of the Netherlands*. Available at: <https://www.government.nl/topics/agriculture/agriculture-and-horticulture#:~:text=The%20Dutch%20agricultural%20sector%20produces,like%20sweet%20peppers%20and%20roses> (assessed October 12, 2024).
7. EU agricultural outlook 2023–2035. *European Commission*. Available at: https://agriculture.ec.europa.eu/document/download/a353812c-733e-4ee9-aed6-43f8f44ca7f4_en?filename=agricultural-outlook-2023-report_en_0.pdf (assessed October 13, 2024).

EXPORT POTENTIAL OF THE EU AGRISECTOR

Summary. The importance of the study subject is explained by the increase in demand on foods and its quality it the world, together with growing obstacles to producing safe and affordable foods and raw materials for their production. The EU is a unique case of building effective ready-to-eat food production based on its own agri-production, providing foods both for internal and overseas consumption. Therefore, the European sector is a reliable base of food security and an important source of export income. The article examines the structure of production and export of EU agricultural products. The role of agriculture as the raw material base of the food industry and its role in ensuring the food security of the association is determined. The geographical and commodity structure of the EU exports and imports is analyzed basing on the data provided by the official statistical resources of the EU. It was determined that the key advantage of the structure of the EU agritrade is that imports are represented mostly by raw products of low value and those that are not manufactured in the EU due to climatic restrictions, while exports are formed at the expense of finished products of high quality and value. It was determined that despite the insignificant contribution of agriculture to the Union's GDP, the level of development of this sector of the economy and its efficiency are so high that the status of the leading supplier of food to the world market has been secured for the EU. The agricultural sector is the main supplier of raw materials and intermediate products for the food industry, which has a significant role in the union's exports, and is an important component of the so-called "food chain". It was also determined that a unique feature of the EU internal market is the almost complete coverage of its needs in food products by its own production. Imports make up a small part of domestic consumption, and are formed due to products with a low degree of processing. The successful example of the Netherlands was considered as of the world export leader in the development of a highly efficient agricultural sector, which was formed based on the use of modern technologies in conditions of limited resources.

Keywords: agricultural sector, agricultural products, export, import, trade, EU, food industry, global competition.